

УДК 343.148

DOI: <https://doi.org/10.32782/2708-1834/2024-09.2>

Розумний С.М.

директор

Дніпропетровський науково-дослідний інститут судових експертиз

Міністерства юстиції України

Воліков В.В.

кандидат економічних наук, судовий експерт

Дніпропетровський науково-дослідний інститут судових експертиз

Міністерства юстиції України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4107-6277>

Хвостенко В.С.

кандидат економічних наук, доцент

патентний повірений України

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6436-4159>

Rozumnyi Serhii, Volikov Volodymyr

Dnipropetrovsk Scientific Research Institute of Forensic Sciences

Khvostenko Vladyslav

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Patent Attorney

ВПЛИВ ФУНКЦІЙ МЕТОДИКИ НА ЯКІСТЬ ВИРІШЕННЯ ЕКСПЕРТНОГО ЗАВДАННЯ

THE INFLUENCE OF THE METHODOLOGY FUNCTIONS ON THE QUALITY OF SOLVING AN EXPERT TASK

Публікація присвячена удосконаленню методичного забезпечення судової експертизи. Зазначено, що на процес експертного дослідження впливають наступні функції методики: вирішальна, систематизуюча, прогностична, прагматична, керуюча, оціночна, обґрунтовальна, пізнавальна. Наведено взаємозв'язок методики з процесом експертного пізнання. Обґрунтовано вплив функцій методики на якісне вирішення експертного завдання через застосовувану методику в процесі експертного пізнання. Запропоновано при розробці методик враховувати функцію оптимізації висновку експерта, яка передбачає можливість стисло описати методику у дослідній частині висновку експерта для повноцінного розуміння учасниками судового процесу специфіки досліджень у певній галузі знань і оцінити висновок експерта з точки зору достовірності. Запропоновано для організації праці судового експерта використовувати симплексний метод.

Ключові слова: судова експертиза, судовий експерт, експертний метод, висновок експерта, функції експертної методики, процес експертного пізнання.

The publication considers forensic expertise as an integrated system with interconnected elements, one of which is methodological support. The interrelation of the main structural elements in organizing expert research is provided. The impact of methodological functions on the quality resolution of expert tasks through the application of methodology in the process of expert cognition is substantiated. It is suggested that when developing an expert methodology, an additional consideration should be given to the optimization function of the expert's conclusion, which implies the ability to concisely describe the methodology in the research part of the expert's conclusion for a full understanding by investigators, prosecutors, judges, and other participants in the judicial process of the specificity of research in a certain field of knowledge and to evaluate the expert's conclusion in terms of reliability. The development of society constantly increases the requirements for the quality and speed of con-

ducting forensic examinations and research. This requires regular updating of methodologies. Especially, this concerns specialized methodologies for conducting examinations of intellectual property objects, which are unique and multifaceted. The role and significance of a specific methodology in the process of expert cognition can be determined through an analysis of its functions, the main ones being: decisive (or guiding), systematizing, prognostic, pragmatic, managerial, evaluative, substantiating, and cognitive. It is noted that expert research as a cognitive process has two levels of cognition: the first level is empirical; the second level is theoretical. The result of expert cognition should be the solution of an expert task – establishing facts with evidentiary value. General expert knowledge is decisive in conducting qualitative forensic expertise – a dynamic category that is constantly improving through transformation and growth, integrated into the process of expert cognition through the competence of the forensic expert. It is proposed that in organizing the work of a forensic expert to optimize time and labor costs in conducting expert research, the simplex method be used as an algorithm for solving optimization problems. This method involves making directed movements along reference plans to find the optimal solution. The idea of applying the method for expert research lies in finding an expert's action plan according to a certain rule, which is checked against the optimality criterion – time and quality. If the optimality criterion is met, the task is considered solved. In case of non-compliance, a new iteration takes place, using the minimally calculated step, which needs to be recorded in the form of tables.

Keywords: forensic examination, forensic expert, expert method, expert conclusion, expert opinion, functions of expert method, process of expert cognition.

Постановка проблеми. Підприємці незалежно від форми власності фірми та її розміру мають можливість розвивати свій бізнес тільки за умови накопичення інтелектуальних активів, розвитку власного бренду, застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які наразі активно розвиваються. Тому обійтись без порушень прав на інтелектуальну власність (ІВ) з боку бізнесменів дуже важко. Неправомірне використання об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ) може статися з різних причин: як свідомо так і не свідомо. Саме тому, досконала юрисдикційна форма права захисту ІВ є важливою умовою для забезпечення добросовісної конкуренції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань, пов'язаних з розробкою та удосконаленням методичного забезпечення для проведення судової експертизи (досліджень), актуалізації методик та визначенню ролі їх функцій присвячено ґрунтовні праці колективів авторів під керівництвом професора О. Рувіна [1; 2]. Також, ці питання висвітлені у роботах В. Хомутенко [3] та В. Тертишник [4]. Деякі проблемні питання, пов'язані з використанням експертних методик у процесі експертного пізнання виділяє М. Бондар [5].

Основні типи експертно-аналітичної діяльності аналізуються в роботі І. Петренка [6]. Окремі аспекти встановлення фактів, що мають юридичне значення, досліджувалися у працях таких науковців, як Б. Санін [7], В. Хомутенко [8] та О. Паладійчук [9]. Удосконаленням методичного забезпечення судової експертизи ОІВ присвячені роботи Н. Ковальнової [10]. Наукові основи сутності, змісту, генезису та системи судової експертизи ОІВ розкриваються колективом авторів під керівництвом професора В. Федоренко [11]. Проте, деякі важливі функції експертних методик залишаються поза увагою дослідників та експертів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. В Україні судова експертиза ОІВ як вид експертизи бере свій початок у 2002 році і звісно, як наслідок відчувається недостатня методична забезпеченість. Крім того, розвиток суспільства постійно посилює вимоги до якості та швидкості проведення судових експертиз і досліджень. Також, фахівці зазначають, що відставання в розвитку методичного забезпечення, з урахуванням потреб судово-слідчої практики, може призвести до хибних результатів отриманих в результаті проведення експертного дослідження.

Сьогодні, головним інструментом бізнесменів для захисту своїх прав на ІВ – є національна правова система. Висновок судового експерта, складений за результатами досліджень, це один із вагомих доказів у судових справах стосовно ОІВ, які є унікальними і відрізняються багатогранністю, що вимагає від експерта застосовувати різні методи для вирішення експертних завдань.

Згідно чинного законодавства експерт сам обирає методи та підходи для проведення судової експертизи. Але, складність проведення досліджень ОІВ іноді заводять у глухий кут навіть самих досвідчених експертів. В такому випадку саме методичні рекомендації стають ключовим інструментом для забезпечення високої якості проведення судових експертиз та досліджень ОІВ і тому удосконалення існуючих методик та розробка нових завжди залишається актуальною проблематикою.

З огляду на це, **метою статті** є уточнення переліку основних функцій експертних методик, необхідних для забезпечення якісного вирішення експертних завдань.

Виклад основного матеріалу дослідження. Судова експертиза являє собою систему, що складається з елементів, кожний з яких виконує притаманні саме йому функції. Структура судової системи побудована за умови єдності закономірно розміщених і функціонуючих частин, згідно відповідного порядку, які взаємопов'язані між собою і таким чином становлять одне зв'язане ціле [8, с. 141]. Для вирішення експертного завдання, вклад кожного елемента цієї системи є вкрай важливим, тому доцільно розглядати елементи цієї системи у взаємозв'язку та взаємозалежності.

У своїй роботі [11, с. 57] автори зазначають, що види судових експертиз та їх групи утворюють систему судових експертиз (поєднання), «...яка є упорядкованою спільнотою різних видів судових експертиз і їх груп, поєднаних між собою доктринальними, предметними, функціональними, структурними та іншими зв'язками...».

Важливим фактором, у проведенні будь-якої експертизи незалежно від спеціальності,

є загальні експертні знання, які формуються та акумулюються у профільних науково-дослідних інститутах завдяки досвідченим фахівцям. Спеціальні експертні знання є категорією динамічною, яка постійно удосконалюється за рахунок трансформації та приросту. Колективи установ виконують науково-дослідні роботи, обговорюють їх результати на конференціях, форумах та під час інших заходів. Після апробації результатів накопичені експертні знання та досвід застосовуються задля актуалізації існуючих методик, удосконаленню національної нормативно-правової бази та переробляються у навчально-методичні матеріали, що використовується для підготовки нових експертів або підвищення кваліфікації вже досвідчених фахівців. Такий підхід надає можливість інтегрувати загальні експертні знання практично у роботу кожного судового експерта, незалежно від рівня його кваліфікації, стажу роботи, місцезнаходження або підпорядкування.

У процес експертного пізнання загальні знання інтегруються через судового експерта, який отримує їх під час навчання або обміну досвідом. Підготовка висококваліфікованого фахівця та опанування ним спеціальних знань можливо лише за умови поєднання глибокого теоретичного навчання з практикою. Авторським колективом, який підготував підручник «Судова експертологія» [4, с. 11], «спеціальне знання» визначається як «...сукупність науково обґрунтованих знань у галузі науки, техніки, мистецтва та ремесла певної особи (спеціаліста) в межах будь-якої професії, які відповідно до норм кримінально-процесуального законодавства є необхідними для повного, всебічного, об'єктивного встановлення обставин, що входять у предмет доказування, та вирішення інших завдань кримінального процесу».

Для встановлення істини у судовому процесі висновок експерта використовується на рівні з іншими доказами, а іноді може бути тільки єдиним доказом, а це означає – стати вагомим аргументом у вирішенні судових спорів для забезпечення реалізації верховенства права. Тому експерт повинен мати

не тільки спеціальні знання, які йому необхідні для підготовки висновку з досліджуваних питань, а й певний досвід. Він (судовий експерт) має бути надійним помічником для учасників судового процесу.

Саме тому, згідно ст. 16 ЗУ «Про судову експертизу» [12], до професійного рівня фахівців, які залучаються до проведення судових експертиз або беруть участь у розробках теоретичної та методичної бази судової експертизи висуваються певні вимоги – це рівень вищої освіти, професійна підготовка згідно затвердженого плану та складання іспиту (атестації). Після успішної атестації судовому експерту надається право на проведення експертиз за відповідною спеціальністю(ями).

Отримання обґрунтованого висновку експерта, за результатами дослідження об'єктів судової експертизи, суттєво залежить від наявності відповідної експертної методики. Автори монографії [3, с. 30] експертну методичку визначають як систему «... нормативних вказівок або приписів на виконання дослідження, визначеними методами, прийомами, способами об'єктивних закономірностей руху досліджуваних об'єктів, для вирішення експертних задач». Під системою розуміють сукупність взаємопов'язаних елементів.

Організація науково-методичного забезпечення судово-експертної діяльності покладається на Міністерство юстиції України, а також на міністерства та інші державні органи, до сфери управління яких належать державні спеціалізовані установи, що здійснюють судово-експертну діяльність. Згідно ст. 8 Закону України «Про судову експертизу», «методики проведення судових експертиз ... підлягають атестації та державній реєстрації...» [12]. Саме тому, для вирішення експертного завдання при організації процесу дослідження, визначення послідовності операцій та дій обов'язково застосовується конкретна експертна методика, яка зареєстрована відповідно до «Порядку ведення Реєстру методик проведення судових експертиз» [13].

Колектив авторів [2] на основі синтезу результатів їхнього дослідження пропону-

ють розглядати експертну методичку у двох аспектах: по-перше, як установлений процес роботи, по-друге, як документ, що пройшов державну реєстрацію та регламентовано відповідно стандартів, тобто нормативно.

Як «інструмент» практичної експертної діяльності будь-яка методика складається із системи методів, які в свою чергу вміщують систему прийомів, послідовність операцій та дій. Проте кожна з них (методик) має свої характерні тільки для неї індивідуальні особливості. В методичних рекомендаціях [1, с. 18] автори відзначають, що «загальна методика кожної галузі судової експертизи має різні рівні ... на кожній сходинці ... єднає загальні й окремі методи ... окремі методики дослідження, ... включає ... правила-приписи методів окремих криміналістичних теорій (ідентифікації, діагностики, ситуалогії) стосовно процедури вирішення певного класу завдань».

В результатах своїх досліджень О. Рувін [14] методичку розглядає як план проведення дослідження, в якому визначається послідовність вирішення конкретного наукового чи практичного завдання із застосуванням різних прийомів та методів. Аналіз конструкцій окремих методик [1] доводить, що вони мають характерні особливості та структуру, аналогічну загальним методикам. Мають необхідні положення у своєму складі для описування певної групи об'єктів дослідження стосовно їх властивостей та ознак. Це обумовлює поглиблене вивчення об'єктів конкретної групи, їхнє описування носить деталізований характер для виявлення суттєвих ознак при вирішенні даної типової задачі. Ядром експертної методики є її функціонально-процедурна частина, яка передбачає описування дій та операцій експерта задля вирішення певної задачі.

Удосконалення методичного забезпечення відбувається на постійній основі, тому у 2021 році колективом авторів [1, с. 7] було запропоновано актуалізоване поняття експертної методики, під яким розуміється «детально регламентована програма вирішення експертного завдання (експертних завдань), яка складається з послідов-

них практичних та розумових операцій, що спрямовані на пізнання властивостей і зв'язків досліджуваних об'єктів (матеріальних об'єктів, явищ, подій) та передбачають застосування при цьому системи методів і засобів, а також правил проведення експертного дослідження».

Понад сто років провідні фахівці криміналістики та судової експертизи приділяли багато уваги розробці експертних методик. Для їх структурування, як нормативного документа з уніфікованим змістом, було досліджено, проаналізовано та визначено чимало понять. На основі використання науково-методичної спадщини колективом авторів [1, с. 18] розроблено та запропоновано у методичних рекомендаціях порядок оформлення експертних методик, які за рівнем загальності розподіляються на:

загальні – це «...система правил, загальних положень, що стосуються способів (програм) вирішення завдань, методів та окремих методик дослідження, які застосовуються як у певній галузі експертизи, так і в окремих її родах і видах»;

окремі (типові) – «...це схеми, програми розв'язання експертних завдань певного типу в залежності від характеру досліджуваних об'єктів і поставлених питань ... створюються в рамках кожного роду (виду, різновиду) експертиз та будуються на базі загальних методик»;

конкретні – являють «...собой практичне використання положень загальних та окремих (типових) методик для вирішення певного завдання при проведенні кожного конкретного дослідження».

Як категорія судово-експертної діяльності методика щільно пов'язана з процесом експертного пізнання і виконує в ньому істотну роль. Її (методики) головна функція це допомогти судовому експерту досягти безпосередньої мети дослідження – встановити факти, що мають юридичне (доказове) значення.

М. Бондар у своїй роботі [5, с. 116] звертає увагу на те, що «кожне конкретне експертне дослідження безпосередньо пов'язано з процесом експертного пізнання, його струк-

турою...». Процес експертного пізнання завжди залишається складним і потребує від судового експерта чіткого його розуміння. Іноді для вирішення експертної задачі використовуються кілька методик (наприклад, загальна та окремі експертні методики) і наскільки ефективно вони будуть застосовані багато в чому залежить від фаховості експерта, від глибини розуміння ним (експертом) складного процесу експертного пізнання. Крім того, М. Бондар визначає основні проблемні питання, які пов'язані із застосуванням методик на різних етапах проведення експертизи (дослідження), насамперед це: помилковий вибір конкретної методики для вирішення певного експертного завдання, або недоцільність її використання; не дотримання умов застосування обраної методики; застосування кількох методик для вирішення однієї задачі; спотворена фіксація процесу та результатів дослідження.

Судова експертиза є особливим видом пізнавальної діяльності. Реалізуючи процес пізнання об'єктів, явищ і процесів, які містяться в матеріалах наданих на дослідження, судовий експерт реалізовує свої спеціальні знання в практичній експертній діяльності, з метою встановлення та відображення об'єктивної істини про об'єкти дослідження.

Процес експертного пізнання базується на наукових поняттях та термінах, основні з яких це: припущення (можливість або імовірність чого-небудь), судження (стверджувальні чи заперечувальні; загальні, часткові, одиничні; категоричні, умовні, роздільні; проблематичні, аподиптичні і асерторичні), умовивід (дедуктивний та індуктивний), експертна версія (гіпотеза), наукова ідея тощо [8].

До основних ознак експертного пізнання належать [8, с. 140–141]: «наявність спеціальних знань (законів, закономірностей, принципів, основних понять, методів пізнання, експертних методик); наявність наукової (дослідної) проблеми, об'єкта і предмету дослідження; отримання знань про об'єкти, явища процеси, що досліджуються та створення правил і понять, які розробля-

ються на основі загальної і окремих наукових теорій та реалізуються в практичній експертній діяльності».

Важливо зазначити, що експертне дослідження як процес пізнавальної діяльності має два рівні пізнання [8], це:

Емпіричний (перший рівень), на якому знання отримуються суб'єктом пізнання безпосередньо під час дослідження конкретного об'єкта, завдяки отриманому досвіду і стають підґрунтям для розвитку другого теоретичного рівня пізнання;

Теоретичний (другий рівень), на котрому суб'єкт пізнання, який є джерелом активності, отримує нові знання шляхом абстрактного мислення.

Результатом експертного пізнання має стати вирішення експертного завдання – це встановлення фактів, що мають доказове значення. Для досягнення визначеної мети дослідження експертом застосовується конкретна експертна методика (або методики при комплексному підході), яка передбачає певні умови, недотримання яких може призвести до висунування помилкової версії. Крім того, під час проведення дослідження експертом може бути висунута помилкова версія, в результаті якої обрана неправильна методика та отримано хибні висновки. В разі правильного визначення похідних даних та дотримання умов доцільно обраної методики, експерт в результаті пізнання об'єктивної істини отримає правдивий результат. У своїй роботі [10, с. 117]. Н. Ковальова звертає увагу на те, що «важливою умовою того, щоб судові експерти приходили до однакових висновків у відповідь на однакові питання, є проведення досліджень та експертиз за відповідними методиками».

Визначити роль та значення експертної методики, як категорії судово-експертної діяльності, в процесі експертного пізнання можна через аналіз її функцій. Отже, на підставі вивчення робіт [1; 6] можна зробити висновок, що на процес експертного дослідження, при вирішенні конкретних експертних завдань, впливають наступні функції: вирішальна (або направляюча), системати-

зуюча, прогностична, прагматична, керуюча, оціночна, обґрунтовальна, пізнавальна.

Вирішальна функція нерозривно пов'язана з оціночною функцією, веде до пізнання об'єктивної істини та забезпечує вирішування певного завдання. Якщо методика призведе до отримання помилкових висновків експерта або не надає можливість вирішувати експертні завдання (проміжні або кінцеві) то таку методику не можна використовувати для проведення судової експертизи (дослідження).

Систематизуюча функція – забезпечує внутрішню єдність і структурний зв'язок елементів методики між собою, утворює єдину експертну методику та пов'язує різні методи між собою. Система методів, визначає впорядкованість прийомів і технічних засобів, реалізується (відбувається) синтезоване, перетворене у відповідності із своєрідною цілеспрямованістю їх застосування.

Прогностична функція пов'язана з систематизуючою та являє собою програму для вирішення експертного завдання, забезпечує контролюючу роль і відповідає за розроблення плану проведення експертизи (конкретної програми дослідження).

Прагматична функція застосовується для оптимізації процесу, забезпечення наукової організації роботи експерта, що сприяє підвищенню надійності та достовірності висновків експертів.

Керуюча функція необхідна для визначення програми дій експерта. Методика має визначати дії експерта та їх послідовність.

Оціночна функція необхідна для оцінки отриманих результатів дослідження експерта. «Чим сильніший вплив методики на оцінювання результатів дослідження, тим об'єктивніше це оцінювання» [1, с. 16]. Методики, які використовуються експертами, формують його суб'єктивне судження, що впливає на формування його поглядів, внутрішнє переконання та прийняття остаточних рішень, які викладено у висновку експерта.

Обґрунтовальна функція забезпечує достовірність та обґрунтованість висновку експерта, а не його інтуїтивність (допустимість доказу).

Пізнавальна функція – сприяє набуттю нових знань безпосередньо під час процесу експертного дослідження. З одного боку, пізнається досліджуваний об'єкт, а з іншого боку, експерт практично опановує нові компетенції та підвищує свій професійний рівень.

Крім перелічених функцій, як категорія загальної теорії судової експертизи, експертна методика також реалізовує такі функції як: класифікаційна, формуюча та методологічна.

Класифікаційна функція реалізовується будучи «... суттєвою ознакою кожного класу, роду, виду та різновиду судової експертизи, які прийнято розмежовувати за триєдиною основою – предметом, об'єктом та методикою дослідження» [1, с. 17].

Формування нових галузей судової експертизи не можливо без експертних методик, які забезпечують методологічну основу для проведення досліджень, що і обумовлює **формуючу функцію** методики.

Експертна методика є результатом систематизації доробку фахівців певної спеціальності, що вміщує теоретичні знання та досвід, необхідні для вирішення поставлених завдань перед експертом. Тобто, методика практично набуває статусу теоретичної системи знань стосовно певних об'єктів дослідження, що і обумовлює її **методологічну функцію**.

Бурхливий розвиток науки і техніки постійно збільшує обсяг знань в суспільстві, що з одного боку, значно ускладнює слідчому, прокурору та судді оцінювати висновки експерта з точки зору достовірності, а з іншого боку, вимагає від судового експерта вміння стисло і зрозуміло для людини, яка не володіє спеціальними знаннями, описати процес застосування експертної методики та викласти результати проведеної експертизи.

Таким чином, з огляду на проведене дослідження та проведений аналіз функцій пропонується звернути увагу ще на одну функцію, яка на думку авторів цієї статті має бути врахована при розробці експертної методики – це функція оптимізації висновку експерта.

Функція оптимізації висновку експерта – передбачає можливість стисло описати методу у дослідній частині висновку експерта для повноцінного розуміння слідчим, прокурором, суддею та іншими учасниками судового процесу специфіки досліджень у певній галузі знань і оцінити висновок експерта з точки зору достовірності.

На основі проведених досліджень вплив функцій експертної методики на якісне вирішення експертного завдання через застосування методики у процесі експертного пізнання наведено на рис. 1.

Також, на думку авторів, корисним в організації праці судового експерта є підхід до оптимізації часових і трудових витрат при проведенні експертного дослідження із використанням симплексного методу як алгоритму вирішення оптимізаційної задачі. Симплекс метод передбачає здійснення скерованого руху по опорних планах до знаходження оптимального рішення. Ідея застосування методу для експертних досліджень полягає в тому, що по визначеному правилу знаходиться план дій експерта, який перевіряється за критерієм оптимальності – час та якість. У випадку відповідності критерію оптимальності завдання вважається вирішеним. У випадку невідповідності відбувається нова ітерація, за допомогою мінімального вирахованого кроку, який необхідно записувати у вигляді таблиць.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що система судової експертизи складається з елементів, які взаємопов'язані і кожний з них впливає на функціонування один одного, що в результаті відображається на якості отриманого результату в процесі експертного пізнання при вирішенні експертного завдання. Причому, вплив експертної методики на процес експертного пізнання є визначальним, а точність формулювання функцій методики визначає наскільки вона здатна забезпечити виконання експертних завдань на методичному рівні. Тобто, точність визначення функцій експертної методики прямим чином впливає через неї (методику) на якість отриманого результату процесу експертного пізнання.

Рис. 1. Взаємозв'язок експертної методики з процесом експертного пізнання

Висновки. Своєчасне уточнення функцій експертної методики забезпечує актуалізацію методичного забезпечення, що сприяє підвищенню ефективності роботи судового експерта, значно зменшує кількість його помилок у роботі та допомагає надати відповіді на складні питання. Також, результати

проведених досліджень доводять доцільність регулярного удосконалення існуючого методичного забезпечення з урахуванням змін у законодавстві та постійно зростаючими у суспільстві вимогами до якості та швидкості проведення судових експертиз і досліджень.

Список літератури:

1. Рувін О.Г., Полтавський А.О., Будко Т.В., Голікова Т.Д., Жеребко О.І., Камінський А.М., Молибога М.П., Назаров В.В. Розроблення експертних методик: зміст, структура, оформлення (з урахуванням міжнародних стандартів, прийнятих в Україні) : метод. рек. / за заг. ред. О.Г. Рувіна, С.Г. Кримчука, А.В. Свінцицького. 2-ге вид., перероб. та допов. Київ : КНДІСЕ, 2021. 102 с.
2. Рувін О.Г., Палеха Ю.І., Полтавський А.О., Рудницька Я.Р. Поняття експертної методики як документа, його структура з урахуванням міжнародних стандартів систем управління якістю, адаптованих в Україні. *Криміналістика і судовая експертиза*. 2013. Вип. 58(1). С. 124–130.
3. Теорія та практика проведення судових експертиз за напрямками інженерних, економічних, товарознавчих видів досліджень та оціночної діяльності : монографія / за редакцією проф. Хомутенко В.П., к.ю.н. Костіна О.Ю. Одеса, 2017. 274 с.
4. Тертишник В.М., Варава В.В., Сачко О.В. Судова експертологія : підруч. для підгот. здобувачів освіт. ступеня «магістр» за спец. 081 «Право» та 262 «Правоохоронна діяльність» / за заг. ред. В.М. Тертишника. Харків : Право, 2021. 280 с.
5. Бондар М.Є. Проблемні питання застосування експертних методик при проведенні конкретних досліджень. *Криміналістика і судовая експертиза*. 2013. Вип. 58(1). С. 116–124.
6. Петренко І.І. Типи, функції, інструментарій та принципи експертно-аналітичної діяльності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Філософія. Політологія*. 2012. Вип. 109. С. 61–66.
7. Санін Б. Докази у справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/11/11.pdf>

8. Хомутенко В., Хомутенко А. Дуалістична природа судової експертизи. «Проблеми та судження», *Юридичний вісник*. 2022. № 2. С. 139–147.
9. Паладійчук О.Ю. Значення судової експертизи у вирішенні завдань кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2015. Випуск 34. Том 3. С. 87–89.
10. Ковальова Н.М. Незареєстрований промисловий зразок як об'єкт експертного дослідження: питання судово-експертної теорії та практики. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2023. № 3(21). С. 114–121.
11. Федоренко В.Л., Адлер О.Г., Тимошик Л.П., Ковальова Н.М., Голікова О.В., Чабанець Т.М. та ін. Судова експертиза об'єктів права інтелектуальної власності в Україні : навч.-метод. вид. / за ред. проф. В.Л. Федоренка, вид. 2-ге, розшир. і доп. НДЦСЕ судової експертизи з питань інтелектуальної власності Мін'юсту. Київ : Видавництво Ліра-К, 2022, 196 с.
12. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
13. ПОРЯДОК ведення Реєстру методик проведення судових експертиз Затверджений : Наказ Міністерства юстиції України № 1666/5 від 02.10.2008. Зареєстрований в Міністерстві юстиції України 02.10.2008 р. за № 924/15615. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0924-08#Text>
14. Рувін О.Г. Адміністративно-правові засади здійснення контролю за діяльністю судово-експертних установ України : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07. Сумський державний університет. Суми, 2021.

References:

1. Ruvyn O. H., Poltavskiy A. O., Budko T. V., Holikova T. D., Zhrebko O. I., Kaminskyi A. M., Molyboha M. P., Nazarov V. V. (2021) Rozroblennia ekspertnykh metodyk: zmist, struktura, oformlennia (z urakhuvanniam mizhnarodnykh standartiv, pryiniatykh v Ukraini): metod. rek. / za zah. red. O.H. Ruvina, S. H. Krymchuka, A. V. Svintsytskoho. 2-he vyd., pererob. ta dopov. Kyiv: KNDISE, 102 p.
2. Ruvyn O. H., Palekha Yu. I., Poltavskiy A. O., Rudnytska Ya. R. (2013) Poniattia ekspertnoi metodyky yak dokumenta, yoho struktura z urakhuvanniam mizhnarodnykh standartiv system upravlinnia yakistiu, adaptovanykh v Ukraini. *Krymynalystyka y sudebnaia ekspertyza*, vol. 58(1), pp. 124–130.
3. Khomutenko V. P. (2017) Teoriia ta praktyka provedennia sudovykh ekspertyz za napriamkamy inzhenernykh, ekonomichnykh, tovaroznavchykh vydiv doslidzhen ta otsinochnoi diialnosti: monohrafiia. Odesa, 274 p.
4. Tertyshnyk V. M., Varava V. V., Sachko O. V. (2021) Sudova ekspertolohiia: pidruch. dlia pidhot. zdobuvachiv osvity. stupenia "mahistr" za spets. 081 "Pravo" ta 262 "Pravookhoronna diialnist" / za zah. red. V.M. Tertyshnyka. Kharkiv: Pravo, 280 p.
5. Bondar M. Ie. (2013) Problemni pytannia zastosuvannia ekspertnykh metodyk pry provedenni konkretnykh doslidzhen. *Krymynalystyka y sudebnaia ekspertyza*, vol. 58(1), pp. 116–124.
6. Petrenko I. I. (2012) Typy, funktsii, instrumentarii ta pryntsypy ekspertno-analitychnoi diialnosti. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Filosofiia. Politolohiia*, vol. 109, pp. 61–66.
7. Sanin B. Dokazy u spravakh pro vstanovlennia faktiv, shcho maiut yurydychne znachennia. Available at: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/11/11.pdf>
8. Khomutenko V., Khomutenko A. (2022) Dualistychna pryroda sudovoi ekspertyzy. "Problemy ta sudzhenia", *Yurydychnyi visnyk*, no. 2, pp. 139–147.
9. Paladiichuk O. Iu. (2015) Znachennia sudovoi ekspertyzy u vyrishenni zavdan kryminalnoho provadzhennia. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii PRAVO*, vol. 34, tom 3, pp. 87–89.
10. Kovalova N. M. (2023) Nezareiestrovanyi promyslovyi zrazok yak obiekt ekspertnoho doslidzhennia: pytannia sudovo-ekspertnoi teorii ta praktyky. *Ekspert: paradyhmy yurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnia*, no. 3(21), pp. 114–121.
11. Fedorenko V. L., Adler O. H., Tymoshchuk L. P., Kovalova N. M., Holikova O. V., Chabanets T. M. ta in. (2022) Sudova ekspertyza obiektiv prava intelektualnoi vlasnosti v Ukraini: navch.-metod. vyd. / za red. prof. V. L. Fedorenka, vyd. 2-he, rozshyr. i dop. NDTsSE sudovoi ekspertyzy z pytan intelektualnoi vlasnosti Miniustu. Kyiv: Vydavnytstvo Lira-K, 196 p.
12. Pro sudovu ekspertyzu: Zakon Ukrainy vid 25.02.1994 No. 4038-XII. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text>
13. Poriadok vedennia Reiestru metodyk provedennia sudovykh ekspertyz Zatverdzhenyi: Nakaz Ministerstva yustytzii Ukrainy No. 1666/5 vid 02.10.2008. Zareiestrovanyi v Ministerstvi yustytzii Ukrainy 02.10.2008 r. za No. 924/15615. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0924-08#Text>
14. Ruvyn O. H. (2021) Administratyvno-pravovi zasady zdiisnennia kontroliu za diialnistiu sudovo-ekspertnykh ustanov Ukrainy: dysertatsiia na zdobuttia naukovoho stupenia doktora yurydychnykh nauk za spetsialnistiu 12.00.07. Sumskyi derzhavnyi universytet. Sumy.